

גליון תתפט • ערש"ק פרשת ראה

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

לעבוד את השי"ת כעבד עברי

חיוב הענקה לשכיר בזמן הזה

יש ממה להיות בשמחה!

זעקתם של עניי ישראל

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

* * *

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב,
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ראה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תתפח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השק"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור 'חידושי סוגיות', שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבאר יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי בינן.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

ב. מקרא אני דודש.....

ובו תדבקו - הדבק בדרכיו

יבאר ברש"י המקור לכך שהקב"ה קבר מתים וביקר חולים והטעם שמקדים קבורת המת לביקור חולים היפך המציאות ומדוע השמיט מצות ניהום אכלים

(ע"פ לקטי שיחת חיד עב"י 53 ואילך)

ה. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

"דברים ככתבם" או "הוי ריץ למצוה קלה"? (ע"פ לקטי שיחת חיד עב"י 49 ואילך)

נתן תתן - אפילו מאה פעמים (ע"פ לקטי שיחת חיד עב"י 82 ואילך)

ו. יינה של תודה.....

לעבוד את השי"ת כעבד עברי

עבודת השי"ת כעבד עברי או כעבד כנעני / "עבד כנעני" בהפיקרא ניהא ליה - וכופה עצמו / התבטלות להשי"ת מתוך רצון ועונג

(ע"פ לקטי שיחת חיד עב"י 87 ואילך. חיד עב"י 1170)

ט. פנינים דרוש ואגדה.....

משמעות היסורים לפי התרגום

לימוד התורה וקיום המצוות באופן של "ראה" (ע"פ ספר השיחת חש"נ ח"ב עב"י 633)

י. חידושי סוגיות.....

חיוב הענקה לשכיר בזמן הזה

יפלל בדברי החינוך לחייב הענקה בזה"ז, ויחדש דלא כהמנ"ח שהעמידו נגד דעת הפוסקים דקיי"ל כת"ק דליכא הענקה במוכר עצמו, וע"פ חקירה ברעת ת"ק וחקירה בהגדרת מהות חיוב הענקה

(ע"פ לקטי שיחת חיד עב"י 153 ואילך)

יד. תורת חיים.....

יש ממה להיות בשמחה!

טז. דרכי החסידות.....

זעקתם של עניי ישראל

מקרא אני הדב

ביאורים בפשוטו של מקרא

ובו תדבקון – הדבק בדרכיו

יבאר ברש"י המקור לכך שהקב"ה קבר מתים וביקר חולים והטעם שמקדים קבורת המת לביקור חולים היפך המציאות ומדוע השמיט מצות ניהום אבלים

על הפסוק בפרשתנו (יג, ה) "אחרי ה' אלקיכם תלכו . . . ובו תדבקון", מפרש רש"י: "ובו תדבקון – הדבק בדרכיו: גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקב"ה".

ובפשטות כוונת רש"י ליישב התמיהה: וכי איך אפשר להידבק בהקב"ה? ועל זה מתרץ, שפירוש הכתוב הוא "הדבק בדרכיו: גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים כמו שעשה הקב"ה" – שעל ידי זה אתה דבוק בהקב"ה.

אך יש לברר בכוונתו – מהו התוכן של "גמול חסדים"? ועוד: הרי גם "קבור מתים" ו"בקר חולים" בכלל "גמילות חסדים" הם?

נדאף שבלשון המדוברת עתה הרי "גמילות חסדים" פירושו הלוואת מזון – בלשון תורה "גמילות חסדים" היא עשיית חסד בכלל, הן בגופו והן בממונו כו'.

ויש לפרש, שבאמרו "גמול חסדים" אין כוונת רש"י לענין פרימי, אלא "גמול (כל מיני) חסדים", וזהו תוכנו וענינו של "הדבק בדרכיו" ככ"ל, אשר פרימיו הן "קבור מתים בקר חולים".

ב. ועדיין יש לברר: כאשר רש"י אומר "קבור מתים בקר חולים" כמו שעשה הקב"ה" – מה כוונתו בזה?

כי הנה, מקור דברי רש"י הוא (כמצויין במפרשים) בגמרא (סוטה יד, א), ושם איתא: "להלך אחר מדותיו של הקב"ה . . . הקב"ה ביקר חולים, דכתיב 'וירא אליו ה' באלוני ממרא', אף אתה בקר חולים . . . הקב"ה קבר מתים, דכתיב 'ויקבור אותו בגיא', אף אתה קבור מתים".

ובכן: זה שרש"י לא הביא את הראיה על כך שהקב"ה "ביקר חולים", מזה שהקב"ה בא לבקר את אברהם (כנגמרא) – יש לומר בפשטות, שרש"י כבר פירש זה במקומו, על הפסוק "וירא אליו ה'", ששם כתב רש"י "לבקר את החולה" (ולכן לא הוצרך לשוב ולפרש כאן);

לקראת שבת

ג

אך הראיה על זה שהקב"ה "קבר מתים", מזה שהקב"ה קבר את משה – לא למדנו עדיין ב"פשוטו של מקרא", שכן הפסוק "ויקבור אותו בגיא" כתוב הוא לאחרי פרשתנו (רק בסוף פ' וזאת הברכה). ואם כן, היה לרש"י לפרש את הדבר כאן, עבור התלמיד שעדיין אינו יודע זאת – ואיך זה סתם ולא פירש כוונתו?

ג. ונראה לומר בזה דבר חידוש, שאכן אין כוונת רש"י (כבש"ס) בענין "קבור מתים כמו שעשה הקב"ה" לזה שהקב"ה קבר את משה (כי אם לכך נתכוון, היה לו לפרש ולא לסתום);

ובפרט, שאין הדבר מוכרח ב"פשוטו של מקרא" שהקב"ה הוא זה שקבר את משה – שכן במקומו (ברכה לד, ו) הביא בזה רש"י שני פירושים: "ויקבור אותו – הקב"ה בכבודו. רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו" (ובפרש"י נשא ו, יג הביא רש"י רק את שיטת ר' ישמעאל); הרי שלפי הפירוש השני לא הקב"ה הוא שקבר את משה.

[ובדרך זו יש לתרץ עוד קושי, והוא: בגמרא שם איתא גם "הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו', אף אתה ניחם אבלים", ואילו רש"י לא הביאו כאן ("ניחם אבלים כמו שעשה הקב"ה").]

ולפי דרכנו י"ל, שאמנם רש"י הביא דרשה זו על הפסוק במקומו (חיי שרה כה, י): "ניחמו תנחומי אבלים"; אך כיון שהוסיף להביא שם עוד פירוש ("דבר אחר, אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נתיירא לברך את יצחק. . אמר יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו, ובא הקב"ה ובירכו"), מובן שאין הדבר מוכרח לפי "פשוטו של מקרא" (וראה משכיל לדוד שם, שהפירוש הא' יש בו קושי, דבכתוב נאמר "ויברך אלקים את יצחק בנו" ולא "וינחם") – ולכן לא פסיקא ליה להביאו כאן בתוך הדברים "שעשה הקב"ה" (וראה ביאור נוסף לקמן ס"ה). אלא, באומרו "קבור מתים כמו שעשה הקב"ה", כוונת רש"י היא למה שלמדנו כבר בפרשיות דלעיל (ולכן לא הוצרך רש"י לשוב ולפרשו כאן) – שהקב"ה הוא זה שקבר את אהרן.

ד. והכוונה בזה: הסיפור על מיתת אהרן נמצא הוא בפ' חוקת (כ, כה ואילך): משה, אהרן ואלעזר עלו אל הר ההר, ושם הפשיט משה מאהרן את בגדיו והלביש אותם לאלעזר בנו. [וברש"י על אתר מוסיף ומפרש: "אמר לו 'הכנס למערה' ונכנס. ראה מטה מוצעת ונר דלוק, אמר לו 'עלה למטה' – ועלה; 'פשוט ידיך' – ופשוט; 'קמוץ פיך' – וקמוץ; 'עצום עיניך' – ועצם"].

ומסיים הכתוב: "וימת אהרן שם בראש ההר, וירד משה ואלעזר מן ההר". ורש"י מוסיף ומדגיש, שרק משה ואלעזר היו נוכחים באותו מעמד; ולכן, כאשר בני ישראל "ראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו 'היכן הוא אהרן'? אמר להם 'מת'. אמרו: 'אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה, ישלוט בו מלאך המות'? מיד ביקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטף במטה, ראו והאמינו".

לקראת שבת

והנה, בפ' חוקת שם לא נזכר כלום אודות קבורתו, אבל בפ' עקב נאמר (י, 1): "שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו". ומעתה יש לשאול – מי הוא זה שקבר את אהרן? ובכן: לפי דברי רש"י (הנ"ל) שרק משה ואלעזר היו שם, וכל בני ישראל לא ידעו שמת עד שהמלאכים הראוהו להם מוטל במטה – מובן, שאי אפשר לומר על בני ישראל שהם קברו את אהרן;

א'עזר – הרי לבש את בגדי אהרן עוד בחייו, ונעשה מיד כהן גדול אשר אסור לו להיטמא אפילו לאביו;

וכן משה – שימש בכהונה גדולה בימי המילואים, ולא מצינו שהורידוהו מגדולתו זו (ורק "בניו יקראו על שבת הלוי" – כדברי רש"י שמות ד, יד. וראה בארוכה לקוטי שיחות חל"א ע' 31. וש"ג), כך שנשאר בבחינת כהן גדול כל ימי חייו, ואסור לו להיטמא לאהרן.

ומעתה על כרחך (בדרך "פשוטו של מקרא"), שמה שנאמר על אהרן "ויקבר שם" – היינו שהקב"ה התעסק בקבורתו. וזו איפוא כוונת דברי רש"י כאן "קבור מתים כמו שעשה הקב"ה" – שהתעסק בקבורת אהרן.

ה. והנה עוד יש להקשות – בסדר דברי רש"י:

מהו הטעם שרש"י נקט "קבור מתים" לפני "בקר חולים"? הרי בסדר המאורעות בחיי האדם קודם המצב של "ביקור חולים" (לפני "קבורת המת") – **כמוזבן!**

וכן הוא סדר מאורעות אלו "כמו שעשה הקב"ה" (לפי הנ"ל) – שזה שהקב"ה ביקר חולים היה כבר בתחילת התורה, אצל אברהם, ואילו זה שקבר מתים מצינו רק בסוף התורה, אצל אהרן (ומשה). מה טעם איפוא הפך רש"י את הסדר?

וי"ל, שרש"י מונה את המעשים מן הקל אל הכבד, בעילוי אחר עילוי:

מתחיל בקבורת מתים – שיש בו טירחא ויגיעה, אך אין חשש של היזק לאדם הקובר; ואחר כך הוא ממשיך לביקור חולים, שבזה חידוש גדול יותר, כי אמנם אין בזה טירחא כל כך, אבל החשש שהאדם יזק מהקירבה לחולה גדול יותר. ולכן החידוש שאעפ"כ צריך לעשות כן "כמו שעשה הקב"ה".

ולפי זה יש לפרש גם זה שלא הוסיף רש"י וכתב (כבגמרא) "נחם אבליהם כמו שעשה הקב"ה" – וכמו שפירש רש"י עצמו בפ' חיי שרה (כה, י) שהקב"ה "ניחמו" ליצחק כאשר היה אבל לאחר מות אברהם;

כי [נוסף למשנ"ת בזה לעיל ס"ג דלא פסיקא ליה כו'] לא הוצרך רש"י לכותבו במפורש – שכן אתיא במכל שכן וקל וחומר משני הדברים "קבור מתים בקר חולים":

ומה בענינים אלו הקשורים בטירחא רבה (קבורת מתים) או בחשש של סכנת חולי (ביקור חולים) על האדם ללכת בדרכיו של הקב"ה ולגמול חסדים אלו;

ע"א אחת כמה וכמה שעליו לגמול חסד בניחום אבליהם, שאין בזה (בדרך כלל) טירחא גדולה כ"כ וגם אין בזה חשש היזק לאדם המנחם. וק"ל.

נתון תתן – אפילו מאה פעמים

כי פתוה תפתח את ירך לוי גוי נתון תתן לו.
פתוה תפתח – אפילו כמה פעמים. נתון תתן – אפילו מאה פעמים
(טו, ח – י. רש"י)

יש לבאר טעם שינוי הלשון ברש"י, שעל הפסוק "פתוח תפתח" פירש "אפי' כמה פעמים", ועל הפסוק "נתון תתן" פירש "אפי' מאה פעמים":

הפסוק "פתוח תפתח" בא בהמשך לפסוק "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך גוי" (שם, ז), היינו שאין הכוונה כאן למעשה הצדקה עצמו, אלא לפתיחת הלב בנתינת הצדקה, שתהי' בסבר פנים יפות וכיו"ב. ועפ"ז מובן הטעם שלא פירש שם רש"י "אפילו מאה פעמים", כי פתיחה זו היא פעולה ברגש הלב, שיכול האדם לפעול אותה בנפשו "כמה פעמים", אבל אין זה שייך כ"כ לעשותה "מאה פעמים".

אך בפסוק "נתון תתן", שבו מדובר על נתינת הצדקה בפועל – שפיר שייך לפרש שצריך האדם לחזור על מעשה זה "אפי' מאה פעמים". וק"ל.

"דברים בכתבם" או "הוי רץ למצוה קלה"?

רק חזק לבלתי אכול הדם
ממה שנאמר חזק אתה למד שהוי שטיפין בדם לאכול,
לפיכך הוצרך לומר חזק, דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר, לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות, אם הדם שהוא קל לחשמר מבעני, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר מצוות
(יב, כג. רש"י)

יש לומר שר' יהודה וכן עזאי לשיטתייהו אזלי:

על הכתוב בפרשתנו "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי" (יד, כא) פירש ר' יהודה "דברים בכתבם, לגר בנתינה ולנכרי במכירה" (פסחים כא, ב). ולכן גם כאן מפרש ר' יהודה "דברים בכתבם", שבא הכתוב ללמד על הדם עצמו. ולאידך מצינו לבן עזאי שאמר "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה" (אבות פ"ד מ"ב), ולכן גם כאן פירש שבא הכתוב לחזק אזהרת עבירה קלה – "שקל להשמר ממנה", כדי ללמד עד כמה יש לברוח מכל עבירה.

המבור מודפס
 לעלוו נשמת
 דרהות ה' יהודה לייב ביד
 מדרכי אברהם ישעי'
 ע"ה גרונר
 מבור ביק אוטור אינע
 נלב"ע יר ניסן החשפ
 הנעביה

לעבוד את השי"ת כעבד עברי

עבודת השי"ת כעבד עברי או כעבד כנעני / "עבד כנעני" בהפקיירא ניהא ליה – וכופה עצמו / התבטלות ל"חשי"ת מתוך רצון ועונג

עבודת השי"ת כעבד עברי או כעבד כנעני

בפרשתנו (טו, יב ואילך) נתפרטו ונתפרשו דיני העבד העברי. והנה, משמעותו הרוחנית של "עבד" היא עבודתו של יהודי את הבורא ית"ש, כעבד המשרת את אדונו.

ובאופן עבודת ה"עבד" ישנם שני אופנים, וכמבואר בסה"ק שיש העובד את בוראו כעבד העברי, ויש העובד עבודתו כעבד כנעני:

עבד כנעני רומז על מצב בו עבודת ה' היא בניגוד לרצונו של האדם, וכמו עבד בגשמיות ש"נחת רוח שלו היא בהפקיירא שיהיה בטל מכל עול וילך אחר שרירות לבו", ומכל מקום "יעשה ויעבוד בעל כרחו רק מצד אימת האדון שלא יכהו בשבט", כך אותו יהודי "שכלו ומדותיו בתאוות העולם" ואף על פי כן "עובד ה' במעשה בפועל ממש" וזאת מחמת שכופה ומכריח עצמו "מאימת רבו יראת עונש שלא יכהו בשבט".

ועבד עברי הוא עבד המשרת אדונו ברצון ובחשק כי "הנפש אלקית מאירים כחותיה בגילוי" ומוחו מלא בהשגת גדולת ה' "שמתבונן בשכלו בתפלה בגדולת ה'", וגם בלבו "יש לו תשוקה במדות שבלב ברשפי אש אהבה ויראה" להשי"ת (ראה בכ"ז בתורת חיים שמות ח"ב עמ' רצג, א. ספר המצוות לאדמו"ר הצמח צדק עמ' פג, ב).

והנה, מצינו בסה"ק (ראה ספר המצוות להצ"צ שם. ועוד) שעבודת בני ישראל נמשלה דווקא ל"עבד עברי", כמרומוז בכתוב "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חינום" (משפטים כא, ב) דקאי על "העבודה שהעבדים שהן הישראלים צריכים לעבוד, הוא שית אלפי שני דהוי

עלמא, ובאלף השביעי הוא אמיתת קבלת השכר, ואז יצאו לחפשי חנם".
 ויש לבאר היטב המעלה בכל אחד מאופני העבודה, ומדוע הושוותה עבודת בני ישראל לעבודתו של עבד העברי דווקא.

"עבד כנעני" בהפקירא ניחא ליה – וכופה עצמו

עבד כנעני הוא, כאמור, מי אשר מצד עצמו בהפקירא ניחא ליה ועובד הוא את רבו בכפיה מחמת אימת השבט, אך למרות פחיתות מעלת עבודה זו, הרי לאמיתתו של דבר מעלה גדולה ונפלאה יש בעבודה זו (כמבואר להלן ראה בספר המאמרים י"ט של ר"ה תרס"ו עמ' שי. שכו ואילך).

כי, תכלית עבודת האדם היא שיהיה בטל להשי"ת בתכלית ולא ירגיש כלל מציאותו העצמית ורצונותיו הפרטיים, רק כל עניינו יהיה לקיים רצון השי"ת ולעבדו, וזהו עניינו של "עבד כנעני" ברוחניות דאף שרצונותיו הם בעניינים גשמיים וחומריים, הוא כופה את עצמו ומבטל רצונו ומציאותו לעבודת המוחלטת לבורא עולם, והרי הוא "מתבטל בכל עצם מהותו כאילו אינו במציאות בעולם לעצמו כלל", ו"עובד בעול מלכות שמים".

לעומתו "עבד עברי" אין בו מעלה נפלאה זו, אי אפשר לומר עליו שבטל בתכלית לאדונו, שהרי עבד זה עובד את השי"ת מתוך הבנה בגדולת ה' עד אשר מאיר אור הקדושה במוחו ולבו, והרי הוא כאותו עבד ש"שמח ומתענג בעבודתו מצד גודל אהבתו והתקשרותו בלב ונפש לאדונו" משום שהוא "יודע ומכיר גודל מעלת האדון והפלאתו".

ונמצא, דעם כל גודל מעלת עבודתו שמבין במוחו גדולת ה', ולבו בוער באהבה להשי"ת, מכל מקום אינו בטל במציאות לאדון כל, שהרי סיבת עבודתו היא לא מחמת שמבטל רצונו, אלא להיפך מחמת שכוחות נפשו מוארים באור הקדושה והוא הולך אחר לבו ומוחו, ועל כן, אף שרצונותיו וחשקו הם בענייני קדושה, מכל מקום כל זמן שמרגיש עצמו למציאות חשובה, אפילו שרצונו לעבוד את השי"ת, חסר עדיין בהתבטלותו המוחלטת לפני מלך מלכי המלכים.

והיוצא מזה, אשר למרות ש"עבד כנעני" הוא בדרגה נחותה מזה ה"עברי", שרצונותיו העצמיים הם בעניינים גשמיים נחותים, אף על פי כן גדלה מעלת עבודתו מחמת היותו בטל להשי"ת ובוה שאינו מתחשב כלל ברצונותיו העצמיים.

התבטלות להשי"ת מתוך רצון ועונג

ומעתה יש להבין, דאם גדלה כל כך מעלתו של עבד כנעני והתבטלותו המוחלטת כלפי השי"ת, מדוע הושוו ישראל לעבודתו של העברי דווקא?

המענה לכך הוא שכל יהודי מחוייב לעבוד את עבודתו בשני האופנים: מחד עליו

לקראת שבת

לשרת את קונו כ"עבד כנעני" המבטל רצונו ומציאותו לאדון הכל, אך נוסף לכך עליו לזכך גם את שכלו ומידותיו שיאיר בהם אור הקדושה ותהיה התבטלותו להשי"ת מתוך רצון ותענוג – כעבד עברי.

ואחד הטעמים לכך שמוכרחת גם עבודת העבד העברי [אמר העורך: הביאור דלקמן, בנחיצות עבודת המידות נוסף לביטול, לא ביארו רבנו בנוגע לעבד עברי וכנעני אלא בנוגע לענין אחר, והצגנוהו כאן להיות שמוסיף ביאור במעלת עבודת "עבד העברי"]:

כאשר האדם מבטל את עצמו לעבודתו ית', הרי הביטול והכניעה ניכרים רק בפעולותיו: במחשבה בדיבור ובמעשה, אך כוחותיו הפנימיים, שכלו מידותיו ורצונותיו אינם חדורים באור הקדושה, ואדרכא, רצונו הפנימי של עבד הוא להסיר מעליו את עול אדונו – "עבדא בהפקירא נחא ליה", אלא שביודעו שעליו לשרת את אדונו הוא מבטל רצונותיו ומאוויו מכל וכל ומתמסר לעבודתו.

וכמו כן יהודי המבטל רצונותיו והבנתו ומתמסר אך ורק לעבודת ה', הרי כוחותיו הפנימיים נותרו כשהיו, שהם חפצים ואוהבים את ענייני עולם הזה ותענוגיו.

ונמצא, שאותו יהודי אינו בטל לגמרי לקב"ה, שהרי מציאותו אינה חדורה באור הקדושה, וכביכול יש בו בפנימיותו כוחות ורצונות שאינם מתבטלים להשי"ת ואדרכא רוצים להיפך ח"ו, ואף שהוא מבטל רצונותיו, מתגבר עליהם ומנצחם ככל הקשור למעשה בפועל, עדיין נותרו התאוות והרצונות עצמם כשהיו, ואם כן כוחות אלו אינם בטלים להשי"ת.

ועל כן, נוסף לביטול המוחלט להיות מוכן לעשות ככל אשר יגזור עליו השי"ת, צריך האדם לעמול לקדש שכלו ומוחו ולשנות מידותיו שיתענגו בעבודת ה', שיהי' מוחו מלא בידיעת ה', ולבו בוער באהבתו וביראתו ית', ואזי ביטולו לקב"ה הוא בשלמות – שגם כוחותיו הפנימיים רוצים בעבודת אדון הכל.

וזהו מה שנמשלה עבודתם של ישראל לעבד העברי, כי העבודה הרצויה מאיש הישראלי היא שיבטל תמיד את עצמו לעשות ככל אשר ידרוש ממנו הבורא, אך ביטול זה לא יבוא אצלו בכפיה ובהכרח ובעבודה "יבשה" בלא לב ולב, אלא התבטלות מתוך רצון ותענוג, כי מביין ומשיג בגדלות ה' ובטוב טעם ודעת שבענייני קדושה, תורה ומצוותיה.

לימוד התורה וקיום המצוות באופן של "ראה"

ראה אנכי נתן לפניכם היום
(יא, כ)

יש לבאר ענין זה בעבודת האדם לקונו:

קיי"ל "אין עד נעשה דיין", ומבואר בגמרא (ר"ה כו, א) בטעם הדבר, ד"כיון דחזויהו כו' לא מצו חזו לי' זכותא". מה שאין כן אם לא ראו בעצמם את הדבר, אף ששמעוהו מעדים נאמנים, וברור להם שהעדים אומרים אמת - "חזו לי' זכותא".

והיינו, שדבר הנראה לאדם בעיניו מתאמת אצלו לגמרי, עד שאי אפשר שיפוך אצלו הדבר, מאחר שהוא עצמו ראהו. מה שאין כן כשלא ראה בעצמו את הדבר, אפילו אם שמע אודותיו ממקור נאמן ומוסמך ביותר, יכולים להתעורר בלבו ספיקות באמיתותו, ואין זה מוחלט אצלו כבראי'.

וזוהו "ראה אנכי נתן לפניכם היום": לימוד התורה וקיום המצוות, שעליהם נאמר "אנכי נתן לפניכם היום", צריכים להיות אצל האדם באופן של "ראה" - לא רק כדבר ששמע או מאמין שכך הוא, אלא התורה והמצוות צריכים להתאמת אצלו ולהתאחד עמו כמו דבר שרואה בעיניו ממש.

משמעות היסורים לפי התרגום

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה
(יא, כ)

אונקלוס תרגם "ברכה וקללה" - "ברכן ולוטיין", אך בתרגום יונתן תרגם "ברכתא וחילופא".

ויש לבאר טעם החילוק בין שני התרגומים:

כללות ענין תרגום התורה ללשונות אחרים הוא מצד גלותם של בני ישראל בין אומות העולם, שהוצרכו לתרגם את התורה ללשונותיהם.

ובזה יש חילוק בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן (וירושלמי):

תרגום אונקלוס - הוא תרגומה של בבל, שבה הי' העלם והסתר הגלות בתוקף רב. ולכן שם תרגום "קללה" הוא כפשוטו - "לוטיין", כי שם נראו יסורי הגלות כיסורים בפשטות, שהם בבחינת קללה.

משא"כ תרגום יונתן וירושלמי הם תרגומים של ארץ ישראל, ששם לא הי' העלם והסתר כ"כ כבבבל, ולכן שם נראתה בגילוי יותר הפנימיות של יסורי הגלות, שהם באמת רק "חילופא" של הברכה, כלומר שבפנימיותם גם הם בבחינת ברכה, ורק אופן המשכתם נתחלף כך שנראים כלפי חוץ כקללה.

וע"ד מ"ש "ויענך וירעיבך גו' כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך גו' (עקב ה, ג-ז), ושמרת את מצות ה' אלקיך גו' כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה גו'", היינו, שתכלית היסורים היא כדי שבני' יזדככו ויוכלו לקבל את הגילויים הנעלים של הגאולה.

חיוב הענקה לשכיר בזמן הזה

יפלפל ברברי החינוך לחייב הענקה בזה"ז, ויחרש רלא כהמנ"ח שהעמידו נגד דעת הפוסקים דקיי"ל כת"ק דליכא הענקה במוכר עצמו, וע"פ חקירה בדעת ת"ק וחקירה בהגדרת מוהות חיוב הענקה

במכרוהו בית דין [והרי מצד המוסר אין חילוק], ומי יודע מאיזה טעם והבין".

והנה דעת רוב הפוסקים לענין מוכר עצמו היא כהרמב"ם (כנסמן באנציקלופדיה תלמודית ערך הענקה - ע' תרעח), וא"כ להמנ"ח נמצא שדברי החינוך הנ"ל אינם להלכתא. אבל באמת י"ל בשיטת הרמב"ם באופן אחר מהמנ"ח (והרי המנ"ח גופיה סיים בקושיא על דבריו, "אך לא שכיח שהרב המחבר יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא"), ועפ"ז שפיר לומר דדברי החינוך הנ"ל הם להלכה.

ובהקדים, דבסוגיין ילפינן דעת ת"ק מדכתיב בפרשתנו "הענק תעניק לוי" - "לוי ולא למוכר עצמו". ויש לחקור בהך ילפוטא, אם עיקר הדרשה הוא לצד החיוב או לצד השלילה. פי', דאפשר לומר

גבי מצות הענקה לעבד בצאתו לחרות המבוארת בפרשתנו, כתב החינוך מצוה תפב דנוהגת רק בזמן הבית (כי אין דין עבד עברי אלא בזמן שהיובל נוהג) "ומ"מ אף בזה"ז ישמע חכם ויוסף לקח, שאם שכר אחד מבנ"י ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה'". היינו דילפינן מן המצוה להעניק לשכיר דזמן הזה (כי אין עבד עברי בזמן הזה). וכתב ע"ז במנ"ח "באמת לשיטת הר"מ (הל' עבדים פ"ב הי"ב) גם בזמן שהיה נוהג לא היה נוהג במוכר עצמו [כדעת ת"ק בקידושין יד:], ונראה מזה דדעת הרב המחבר [בעל החינוך] כדעת התוס' [בסוגיין שם] שגם במוכר עצמו נוהג [כדעת ר"א שם], על כן מצד המוסר גם היום נוהג, אבל לשיטת הר"מ לא שייך כלל מצד המוסר דהתורה לא חייבה כלל רק

תלויים המה בפלוגתא אחרת בפוסקים. דהנה בסוגיין, קודם הילפותא הנ"ל נקיט הש"ס דדילמא טעמא דת"ק הוא משום דלא יליף הגז"ש דשכר שכיר, שממנה למדנו להשוות דיני מוכר עצמו למכרוהו ב"ד (שבשניהם נאמר "שכיר") בכל מה שנאמר גבי מכרוהו ב"ד, אלא שלאח"ז מסיק רב טביומי דכו"ע [בין ת"ק ובין ר"א] ילפי שכר שכיר, ורק נחלקו אי ילפינן "לו ולא למוכר עצמו".

ובש"ך חו"מ ספ"ו סק"ג הביא דהריטב"א בסוגיין הכריח (מהא דהילפותא ד"לו ולא למוכר עצמו" פליגא אשעבודא דר' נתן, עיי' בסוגיין, ומאידך בכל הש"ס קיי"ל כר' נתן), דודאי הך ילפותא היינו רק דעת רב טביומי, משום דסבר דאף ת"ק יליף גז"ש דשכר שכיר (משום דאיהו לא אשכח תנא דלא יליף שכר שכיר), מיהו עדיין איכא למימר דש"ס דילין שפיר ידע דת"ק איהו תנא דלא יליף גז"ש דשכר שכיר, ובאמת י"ל דלדידן מסקנת הש"ס היא דדעת ת"ק הוא משום דלא יליף הך גז"ש (ולא מילפותא ד"לו ולא למוכר עצמו", דילפותא זו ליתא בין לר"א בין לת"ק, כי קיי"ל כר' נתן דפליג אהך ילפותא כנ"ל), עיי"ש ראייתו מלשון הש"ס. וכן העמיד הריטב"א שם דעת הרמב"ם. אבל שאר הפוסקים שהביא שם הש"ך נקטו כפשטות הש"ס, דלמסקנא הילפותא היא מ"לו ולא למוכר עצמו". עיי"ש.

ומעתה י"ל דהך בהך תליא, היינו דאם נאמר דמסקנא דמילתא דהילפותא היא מ"לו ולא למוכר עצמו" (כפשט הש"ס) אזי החידוש הוא בצד השלילה, שמוכר

שדרשת הכתוב הוא לומר את צד החיוב, כי חידוש חידשה התורה במצות הענקה, שמצוה להעניק לעבד שמכרוהו ב"ד (הענך תעניק לו), ושוב מאחר שאין לך בו אלא חידושו שמענין בדרך מומילא דליתא הענקה במוכר עצמו, היינו בכל מי שאינו בכלל החידוש; ולדרך זו אכן ליכא למילף ממכרוהו ב"ד לשכיר בזה"ז. אבל לאידך גיסא אפשר לפרש שעיקר צד החידוש בילפותא זו הוא לצד השלילה, היינו לא שאמר כאן הכתוב דהנמכר ע"י ב"ד מקבל הענקה (ואנן שמענין מזה דבמוכר עצמו ליכא החידוש), אלא אמר כאן הכתוב שמוכר עצמו אינו מקבל הענקה, דכשאמר הכתוב "לו" אמר "ולא למוכר עצמו". וא"כ אין לך בו אלא מיעוטו, אבל למקרים אחרים שאינם בכלל הדבר המתמעט בפירוש, "מוכר עצמו", שפיר אפשר ללמוד (שגם בהם יהא חיוב מסויים של הענקה). ובפרט לפי מה שכתב היש"ש בסוגיין סכ"ב, דזה שאין הענקה למוכר עצמו הוא מפני שעבר על כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, הרי הסברא נותנת שדוקא הוא נתמעט ולא אחרים.

ומעתה י"ל דבמש"כ החינוך גבי זה"ז הוא שפיר גם אי פסקינן כת"ק. דהרי החינוך לא קאי כלל במי שמכר עצמו (דכהאי גוונא נתמעט להדיא מהענקה), כי "מוכר עצמו" היינו לעולם בתורת עבד, והרי זה אינו שייך בזה"ז; אלא קאי במי שבזה"ז משיכיר עצמו בתורת פועל, ושפיר אפשר ללמוד עליו ממכרוהו ב"ד, שמצד המוסר יש להעניקו.

ובאמת אולי י"ל דב' אופנים הנ"ל בדעת ת"ק, אי חיוב יש כאן או שלילה,

ומעתה עלינו לעיין היאך סבר הרמב"ם בהגדרת הענקה. ונראה לדייק דעתו מהא דבספר המצות שלו קבע מקומה של מצות הענקה (מ"ע קצו ומל"ת רלג), לא בין מצוות עבד ואמה (מ"ע רלב ואילך ומל"ת רנו ואילך), אלא תיכף לאחר מצות צדקה (מ"ע קצה ומל"ת רלב) [ואף הקדימה למצוה "להלות לעני" (מ"ע קצו ומל"ת רלד) שהיא "יותר מחוייבת מכל מצות צדקה" (שם מ"ע קצז)]. ומדסמך לה למצות צדקה משמע דלפי דעתו הענקה היא בגדר צדקה [והלא דבר הוא שדברי הש"ך הנ"ל דהוי בגדר צדקה הם לתרץ שיטת הרמב"ם. עיי"ש]. ודוק ותשכח שהסדר ברמב"ם הוא כהסדר בקרא, דסמך מצות הענקה למצות צדקה בפרשתנו, וי"ל דמזה גופא למדנו דהענקה היא גדר של צדקה.

ועפ"ז אין אנו מוכרחין לומר דהחינוך כאן נטה מדעת הרמב"ם, כמו שסבר המנ"ח, אלא אפילו לשיטת הרמב"ם דפסק כת"ק שמיעט הכתוב מוכר עצמו מהענקה, עדיין שפיר ילפינן ממכרוהו ב"ד דמצד המוסר (והיינו צדקה) הנה גם השכיר בזמן הזה יש ליתן לו הענקה "בצאתו מעמו".

ובשיטת המנ"ח גופיה נראה לומר דאיהו סבר כדברי הריטב"א הנ"ל בש"ך (היינו כתי' הב' של הש"ך שם) דסבר בדעת הרמב"ם דהטעם דמוכר עצמו אין לו הענקה הוא משום דלא ילפינן גז"ש דשכר שכיר (ולא מחמת ילפותא ד"לו ולא למוכר עצמו), דלפ"ז צ"ל (כדלעיל) דעיקר החידוש הוא לצד החיוב, שמעניקין למכרוהו ב"ד, ולכן הוקשה ליה להמנ"ח

עצמו **נתמעט** מהענקה ("ולא למוכר עצמו"), והכי סבר החינוך כנ"ל; אבל אי אמרינן דלא סבר ת"ק להך ילפותא, וטעמו משום דלא יליף הגז"ש שכר שכיר, שוב החידוש הוא לצד החיוב, בזה שמעניקים למכרוהו ב"ד דוקא ולא לאחרים מלבדו, כיון שאין לנו שום צד ללמוד ממכרוהו ב"ד לאחרים. וק"ל.

ובעומק יותר י"ל דב' הדרכים הנ"ל בלימוד הממעט מוכר עצמו לדעת ת"ק, תלויים בב' אופני הסברא שמצינו לומר בדין הענקה (עיי' משנה למלך הל' עבדים שם הי"ב ד"ה עוד נראה, ושם הי"ד סד"ה והרי, ושם הט"ו), אי חיוב הענקה הוי בגדר שכר פעולה, כדמשמע בש"ס בסוגיין "שכיר קרייה רחמנא, מה שכיר פעולתו ליורשיו אף האי פעולתו ליורשיו", או דילמא הוי בגדר של חיוב נתינה בפ"ע (כמו מתנות שנקבעו בתורה לסוגי אנשים שונים), והיינו בגדר צדקה, שהאדון נותן לו להראות שמכיר ביגיעת מלאכתו. ויעוי"ב בש"ך שם (בתי' הג') דנקט דהוי מכלל סוגי מתנות של צדקה שחייבה תורה.

דהנה, אם הוא בגדר שכר פעולה, הרי מסתבר שחידוש וגזירת הכתוב הוא בצד החיוב, מה שעבד שמכרוהו ב"ד מקבל⁵ הענקה, כי הלא הענקה בתורת שכר פעולה (בנוסף למה שמשלמין בקניית העבד שכר כ"ז עבודתו) – ה"ז חידוש, ואין לך בו אלא חידושו במכרוהו ב"ד. אבל אם הוא בגדר צדקה הרי השכל מחייב שחידוש וגזירת הכתוב הוא בצד השלילה, בזה שמוכר עצמו אינו מקבל הענקה; דהלא זה שבמכרוהו ב"ד צריך לתת הענקה הוא מילתא בטעמא, כנ"ל.

אינן ענין של צדקה. ועוד זאת, שבענין זה אין חילוק מה היה משך הזמן שעבד אצלו, ובלשון החינוך "זמן מרובה או אפילו מועט", וכן אין חילוק (כנ"ל) אם היתה רוחו נוחה מעבודתו, אלא בין "נתברך הבית בגללו" ובין "לא נתברך הבית בגללו" – עליו ליתן הענקה (וכדעת ת"ק בקידושין יז: גבי הענקה, וכ"פ הרמב"ם שם הי"ד), ושיעור ההענקה הוא לפי ערך הזמן שעבד [ויעויי' בשיטה לא נודע למי בקידושין יז. דלר"מ שהיוצא בגרעון כסף יש לו הענקה – נותן לו לפי חשבון השנים שעבד]. וכל שכן במקום ש"נתברך הבית בגללו", שאז "כ"ע" (גם לראב"ע דפליג על ת"ק שם) מעניקים לו, ועוד זאת דבכה"ג קיימא לן "לפי הברכה תן לו" (רש"י שם), שצריך להוסיף בהענקתו "מאשר ברכו הש"י", כלשון החינוך.

היאך נילף מיניה בנוגע לשכיר בזמן הזה.

והמורם מכ"ז דבר חידוש להלכתא בזה"ז, ומצוה לעורר ולפרסם, דדברי החינוך הנ"ל שפיר קאי לכל השיטות, גם למאי דקיי"ל כת"ק. ולכן השוכר אדם למלאכה ונסתיים זמן עבודתו, וכ"ש אם משלחו בטרם נסתיים זמן עבודתו, אי משום שעתה יש לו די פועלים מלבדו או אפי' משום שאין רוחו נוחה מעבודת פועל זה – צריך ליתן לו הענקה. ומאחר שיש להענקה גדר של צדקה, הרי מובן שאי אפשר לצאת בנתינת דבר שמחוייב ליתנו בלאו הכי. היינו דהשכר המגיע לו על עבודתו פשיטא שצריך לשלם לו במילואו, ואפילו ה"הוספות" שסיכם בעל הבית מתחילה לתת לפועליו – אין הם נכנסים בגדר הענקה, שהרי "הוספות" אלו

הזרדת היום

מכתבי עצמו והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

יש ממה להיות בשמחה!

הכי נהרין לי' מלעילא כו', חדוה דבר נש משיך לגבי' חדוה אחרא עילאה.

וכיהודא ועוד לקרא, הרי כל הרופאים מסכימים ששמחת האדם בפועל מוסיפה בריאות בגשמיות ובריאות ברוחניות, ויהי רצון אשר יוסיף בקביעות בלימוד התורה בכלל, וכמ"ש פקודי ה' ישרים משמחי לב, ובלימוד בתורת החסידות ביחוד ובהשפעה על הזולת בכגון דא, שכל זה יקל וירבה בהמשכת השמחה במעונו עד כדי כך שיכול לברך שהשמחה במעונו ע"פ דין.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

(אגרות קודש חיי"נ ע"ב קפא ואיל"ך)

שמחה מצד שכל האנושי ושכל הטבעי!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל מכתבו. . אף שלא שבתי רצון מתוכנו. וגם פלא הי' בעיני התוכן שלו. כי לאחר שראה נפלאות השי"ת שהוא הטוב ומטיב והצליחו להסתדר בחיים בזיווג טוב בגשמיות וברוחניות גם יחד וכן הזמין לו צנור בפרנסה, הנה לאחר כל זה שקוע הוא במחשבות וחשבונות מה יהי' בעתיד. ובטבעו נוטה גם להגדיל החלק הלא טוב ובמילא נראה לו המצב בצבעים בלתי בהירים.

ואכפול עוד הפעם מה שאמרתי לו כמה וכמה פעמים אשר כל בני ובנות ישראל נצטוו מהשי"ת לעבוד אותו בשמחה, וכבר פסק הרמב"ם בהלכות דיעות והשו"ע או"ח בסי' רל"א אשר עבודת השם פירושה בכל דרכיך, היינו גם בעניני אכילה ושת' וטיול כו' וכו', וכאשר נמצאים בשמחה הרי אז רואים גם בעיני בשר שאין כל מקום ויסוד לאיזה מרה שחורה שתהי'. כי כל יסודה (של המרה שחורה) הוא רק אשר האדם בעצמו נותן לזה מקום, ובפרט בנוגע אליו הרי ראה הנהגת השי"ת עמו בטוב הגלוי וכו', ובמילא גם בשכל האנושי ואפילו בשכל הטבעי מובן שצריך להיות בשמחה, שבדרך ממילא ישתפרו ויוטבו כל הענינים הן הפרטים והן הכללים, וביחוד בהנוגע ליחסו לזוגתו תחי' שכפי הנראה ממכתבו צריך להיות יותר טוב.

ובודאי תקף ומיד יתחיל להשתדל בזה ובשאר עניניו, וכבר ידוע הפסק דין שאין לך דבר העומד בפני הרצון.

(מכתב כ"ז אדר ב' תש"ד)

הדרך לפעול שמחה בעצמו

...ומה שכותב שאין יכול לפעול השמחה בעצמו, הנה כיון שהתורה מצוה על זה לכל אחד ואחד דבר ברור אשר יש להם היכולת ואין הדבר תלוי אלא ברצון. ומ"ש שאין ממה להיות בשמחה, הנה מבואר הענין בכמה מקומות בתיאור ובכתבים [של חסידות] התבוננות המביאה לידי שמחה אמיתית, וכשילמדם כדבעי בודאי ימצא בהם טעם וגם השייכים אליו,

וכבר כתבתי לו אשר חלישות הבריאות והעצבות מקלקלים גם בהענין אודותו כותב. והשי"ת יצליחו לעשות את כל הנ"ל ובמילא יוטב המצב ואף כי לא בפעם אחת מן הקצה אל הקצה.

בברכה לכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה ולתלמוד תורה ביראת שמים.

(אגרות קודש חיי"נ ע"ב שט)

ההתבוננות תביא לשמחה גדולה

לצער הודיעוני ידיעות בלתי משמחות אודות מצב רוחו, ובודאי לדכותי"ך אך למותר להאריך על הפליאה הכי גדולה בזה, בהתבונן בפסק דין הרמב"ם סוף הלכות לולב אודות ענין השמחה בעבודת ה', ובצירוף הוראה זו לפסק דין הרמב"ם טור ושו"ע או"ח סי' רל"א, אשר עבודת ה' היא בכל דרכיך, היינו כל משך העשרים וארבע שעות של היום, שמה מובן הכרח השמחה בכל משך זמן זה, ובפרט על פי המבואר בכמה מקומות בתורת החסידות מאור שבתורה הענינים דבכל דרכיך דעה, וגודל הענין דשמחה של מצוה (ראה ג"כ בזה תורה אור כ, ב).

ובהנוגע אליו בפרט, אפילו מנקודת המבט של נה"ב, אשר בודאי לא שכח לגמרי מצב בריאותו לפני שנים ושלוש שנה והפחד - ל"ע - שהי' או, שאפילו בהתבוננות קלה יראה השגחה פרטית וחסד ה' בטוב הנראה והגולה, והאומנם י"ל ח"ו וח"ו, אשר יד' ה' תקצר, אלא שגם בהמשכת ברכת ה' למטה מעשרה טפחים וקבלתה, נחוץ הענין דשמחה, ולא רק שמחה במוח באופן שאינו שייך אל הפועל הרגש הלב, אלא שמחה כפשוטו ("אן פשט'ל"), ואז מתקיים במילואו האמור בזהר הק' (חלק ב' קפד, ב) איהו - עולם התחתון והאדם בכללותו - קיימא בנהירו דאנפין מתתא, כדין

דברי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה' מכ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע

זעקתם של עניי ישראל

"הלואי הייתם מבקרים בעצמכם את ערי ישראל בתחום המושב בכלל, ובפלכי רוס'י' הלבנה וליטא בפרט, והייתם שומעים את זעקתם של ישראל: לחם תנו לנו, בנו בתי חרושת לעבודה ולא בתי ספר למלאכה, עבודה ומלאכה תנו לנו ואל נווע ברעב"

בושה וחרפה מצד האנושיות

[מדברי כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע לבנו כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע, אודות מפגשו ושיחתו עם המשכילים שרצו לקעקע את החינוך היהודי, וזלזלו בעניי ישראל שבכפרים:]

"בטח הנך זוכר עוד השיחה שהיתה לי עם הבארוך גינזבורג בנוכחותו של פיינבערג וליעווקאוויטש ועוד ארבעה אנשים. ראשי המדברים היו פיינבערג ולעווקאוויטש בקטרוג על עסקי היהודים בתחום המושב, גם בערים הגדולות כמו מינסק, וויטעבסק, האמעל וטשרניגוב ובפרט בעיירות הקטנות. לעווקאוויטש תיאר מחזות שונים והכנופיה של עסקני הכלל המדיניים ("שטאטסלייט" כפי שמכנים עצמם) שחקו מרוב עונג, עד שלא יכולתי להתאפק ואמרתי: "עליכם עסקני הכלל לבכות על צרותיהם של ישראל ולא לשחוק על משבתם של אלה הגועים ברעב בגבולות תחום המושב, ולחקות את פני האנשים הסוחרים באגודת שער חזיר והנשים הסוחרות בכצלים או בתרנגולת ומשתכרים אל צרור נקוב, ולמלאות פיהם שחוק משוב לב על היהודים המתאבקים עם הדלות והרעב, דברים אלה הניחו לסופרי ה"נאוואיע וורעמייא" [עיתון אנטישמי מאותם הימים. המו"ל].

"הנך זוכר את הכעס שכעס הברון גינזבורג על אשר אמרתי לפיינבערג, אשר לולא ההזדמנות שמצא חן בעיניו של ריבקין כשבא לתור את עיר ליאזנא (בשנת תרנ"א) לייסד שם בית ספר למלאכה מטעם "חברת מפיצי השכלה" ובחר אז בו שהוא יהי' מנהל בית הספר הזה, הנה כהיום הי' גם הוא כאחד מאנשי השוק בליאזנא ועתה כאשר הבארוך

גינזבורג מנהו למזכיר "חברת מפיצי השכלה" והוא דר בפטרבורג [עיר הבירה] ופרנסתו מצוי, הנה הוא ממלא פיו שחוק על היהודים המפרפרים להשיג פרוסת לחמם, בושה וחרפה היא מצד האנושיות בכלל ולאילו המתיימרים בשם עסקני הכלל בפרט. ועלינו לנוד לאחינו בני ישראל בכפלים, על מצבם הכלכלי המר ועל מגיניהם ודורשי טובתם כביכול בספירות הממשלה.

"כהלומי רעם ישבו מבלתי יכולת להוציא גם הגה, כי מעולם לא שמע הבארוך גינזבורג דיבורים כאלו, מעולם לא הגידו לו ולסיעת משרתיו, מנהלי ופקידי "חברת מפיצי השכלה", את חטאתם לכלל ישראל ופשעם אל היושר והאמת.

לשמוע את זעקתם של ישראל

"פיינבערג ולעווקאוויטש הביטו עלי במבט דוקר אבל לא הוציאו מלה מפייהם וגם שאר המסובים נאלמו דום. והבארוך גינזבורג אמר: הנני מכיר אתכם זה רבות בשנים למתון ומנומס, אי' הנימוס, הלא בפטרבורג אנו יושבים ולא בשוק של איזו עיירה קטנה.

"ואענה: כן הוא אשר בפטרבורג אנו יושבים ולא בעיירה קטנה, אבל מדוע אין אתם מבקרים את העיירות הקטנות, ולהיות נוכחים ביומא דשוקא לראות איך יהודים לבושי סחבות רועדים מקור ופניהם להבים מהתרגשות וחפץ החיים ("זיי ווילען לעבען"). היום הזה "יומא דשוקא" הוא מקור מחייתם ומחיית ילדיהם במשך שבוע תמים, על אגודת פשתן או אגודת שער חזיר יתנפלו חמשה יהודים ועל אגודת בצלים תתנפלה חמש יהודיות. כולם רעבים וצמאים ונפשם עליהם תתעטף, כי כל היום אף גם פרוסת לחם לא אכלו. לו ראייתם את גופות הילדים הצנומים שעורם צפד על עצמם, מתגלגלים בבית בלתי מוסק ערומים ויחפים ומחכים לביאת הוריהם מן השוק, ברי לי שגם השר היותר מפונק הי' מתפלץ והי' בוכה במר נפשו על מצב רע כזה. אתם לא ראייתם מחזה כזה, אבל האדונים האלה הלא ראו ומי יודע אפשר שהם בעצמם הם מאותם הילדים שחיכו לפרוסת הלחם שיביאו להם הוריהם מן השוק להשקיט את רעבונם. ואיר הרהיבו עוז לשחוק על מצבם המר של ישראל ולתארו באופן מגוחך אשר מקומו רק במערכת [העיתון] "נאוואיע וורעמיא" ולא בהיכל של איש ישראל.

"הלואי הייתם מבקרים בעצמכם את ערי ישראל בתחום המושב בכלל, ובפלכי רוסיא הלבנה וליטא בפרט, והייתם שומעים את זעקתם של ישראל: לחם תנו לנו, בנו בתי חרושת לעבודה ולא בתי ספר למלאכה, עבודה ומלאכה תנו לנו ואל נגווע ברעב".

(יומן י"א אדר תרס"ב, נדפס בקונטרס "ומעין מבית ה'" עמ' 20 ואילך)